

Tarihi Kent Merkezlerindeki Kentsel Dönüşüme Morfolojik Bir Yaklaşım: Konya Şükran Mahallesi Örneği

Ali Şahin¹

ORCID: 0000-0001-6169-8949

Semra Arslan Selçuk²

ORCID: 0000-0002-2128-2858

Öz

Konya tarihi kent merkezinde bulunan konut dokusuna sahip olan Şükran Mahallesi; zamanla çöküntü bölgesine dönüşmesi sebebiyle, kentsel dönüşüm projesiyle tamamen yıkılarak ticaret merkezi olarak yeniden planlanmıştır. Bu nedenle yüzyıllar içerisinde oluşan Konya'ya özgü kentsel doku, yıkım ile kesintiye uğramıştır. Çalışma kapsamında Şükran Mahallesi'ndeki kentsel dönüşümün ortaya çıkardığı fiziksel değişim morfolojik boyutta incelenerek, projenin kente etkisi irdelenmiştir. Bu amaçla tarihsel coğrafi yaklaşım, konfigürasyonel yaklaşım ve tipomorfolojik yaklaşım analizleri bir arada kullanılarak kapsamlı bir analiz yapılmış, yıkım öncesindeki kentsel doku ve yeni oluşan doku analiz edilmiştir. Yapılan analizler mahallenin çöküntü bölgesi durumuna gelme sürecinin anlaşılmasını sağlamak ve sonrasında oluşan dokunun kente olumlu katkı yapacağını öngörmektedir. Ancak ortaya çıkan yeni dokuda fonksiyonun konuttan ticaret alanına dönüşümü ve yapı tipolojisindeki büyük değişim tartışmaya açıktır. Kenti oluşturan bu fiziki yapı yüzyıllar boyunca kentlinin kültürü ve yaşantısıyla ortaya çıkmakta ve kendine özgü bir yapı oluşturmaktadır. Bu sebeple tarihi kent merkezlerinde yapılacak uygulamalarda kentsel morfoloji analizleri hem geçmiş dokunun oluşumunun anlaşılmasında hem de yapılacak olan dönüşümün planlanmasında yol gösterici rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel morfoloji, tipomorfoloji, mekân dizimi, kentsel dönüşüm, tarihi kent merkezi

¹Doktorant, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı,

E-posta: ali.sahin@karatay.edu.tr

²Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,

E-posta: semraselcuk@gazi.edu.tr

idealkent ©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

DOI: 10.31198/idealkent.1546276

Araştırma Makalesi / Research Article

Sayı Issue 46, Cilt Volume 16, Yıl Year 2024-4, 2436-2466

A Morphological Approach to Urban Regeneration in Historic City Centers: The Case of Şükran Neighborhood, Konya

Ali Şahin¹

ORCID: 0000-0001-6169-8949

Semra Arslan Selçuk²

ORCID: 0000-0002-2128-2858

Abstract

Şükran Neighborhood, which has a residential fabric in the historical city center of Konya, was utterly demolished and re-planned as a commercial center with the urban regeneration project due to its transformation into a depressed area over time. For this reason, the urban tissue unique to Konya, which has been formed over centuries, has been interrupted by demolition. Within the scope of the study, the physical change caused by the urban regeneration in Şükran Neighborhood was examined in a morphological dimension, and the project's impact on the city was discussed. For this purpose, a comprehensive analysis was made using the historical-geographical approach, configurational approach, and typo-morphological approach together, and the urban texture before the demolition and the newly formed texture were analyzed. The analyses provide an understanding of the neighborhood becoming a depressed area and predict that the urban fabric that emerged afterward will positively contribute to the city. However, the transformation of the function from residential to commercial area and the significant change in building typology in the new texture is open to discussion. This physical structure that constitutes the city emerges with the culture and life of the inhabitants over centuries and forms a unique structure. For this reason, urban morphology analyses play a guiding role in understanding the formation of the former texture and in the planning and urban regenerations in historic city centers.

Keywords: *Urban morphology, typo-morphology, space syntax, urban regeneration, historical city center*

¹ PhD Student, Gazi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Architecture, E-mail: ali.sahin@karatay.edu.tr

² Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, E-mail: semraselcuk@gazi.edu.tr

GiriŖ

Kentsel dönüŖüm II. Dünya SavaŖı'ndan itibaren sürekli gündemde olan bir kavram olarak karŖımıza çıkmaktadır (Roberts, 2008; Xie, Liu, ve Zhuang, 2021). KentleŖme stratejisi olarak kentsel dönüŖüm farklı dönemlerde farklı anlamlarda kullanılmıŖtır. SavaŖ sonrasında gecekondü bölgelerinin (slum clearance) temizlenerek yeniden yapılması anlamında kullanılırken (Couch ve Fraser, 2003; Roberts, 2008; Xie vd., 2021), günümüzde bir kentsel alanın ekonomik, fiziksel sosyal, çevresel olarak geliŖtirilmesini ifade etmek için kullanılmaktadır (Akkar Ercan, 2011).

Kentsel dönüŖüm birçok Ŗehirde kentleŖme politikalarında önemli bir yer etmiŖ durumdadır (Riera Pérez, Laprise, ve Rey, 2018; Zheng, Shen, ve Wang, 2014). Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi, global anlamda Ŗehirlerin nüfusunun kırsal nüfusu geçmesiyle (Wang, Zhao, Gao, ve Gao, 2021) kentleŖme ihtiyacının ortaya çıkmasıdır. Hızlı nüfus artıŖı, bir yandan kentsel yayılma aracılığıyla (Xie vd., 2021) yeni yerleŖimlerin geliŖtirilmesi, diğer yandan çöküntü alanlarının dönüŖümüyle çözülmeye çalışılmaktadır. Bu Ŗekilde çöküntü alanlarında daha nitelikli çevreler oluŖturulurken, bu alanların kente katılması amaçlanmaktadır.

Kentsel dönüŖüm ve yenileme stratejilerinde tarihi çevrelerin dönüŖümü bu alanların kent kimliğinin ve kültürünün önemli bir parçası olması sebebiyle önemli yer tutmaktadır. Tarihi alanların yenilenmesinde geleneksel kentsel dokunun korunması, çöküntü bölgelerine dönüŖünün engellenmesi, anıtsal ve sivil mimarlık eserlerinin korunması, terk edilen ve kullanılmayan yapıların yeniden kent yaŖamına kazandırılması gibi stratejiler uygulanmaktadır (Yenice, 2014). Bu Ŗekilde dönüŖüm geçiren alanlarda, yerel kimlik ve kültürün ulusal ve uluslararası alanda öne çıkarılması ve turizme kazandırılması amaçlanmaktadır.

Türkiye'de kentsel dönüŖüm kavramı 1980'li yıllarda gündeme gelmiŖ, gecekondulaŖmayla mücadele etmek ve ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla ortaya çıkmıŖtır (Akkar Ercan, 2011; Yedekçi, 2015). 2000 yılı ve sonrasında ise 1999 depreminin etkisiyle kentsel dönüŖüm bir strateji olarak ele alınmıŖ, özel sektör ve yerel yönetimler arasında iŖ birliği sađlanmıŖtır (Görgülü, 2009; Yedekçi, 2015). 2005 yılında kabul edilen '5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve YaŖatılarak Kullanılması Hakkında Kanun' ile yerel yönetimlere sit ve koruma alanlarını da içine alacak Ŗekilde kentsel yenileme uygulaması yapabile

yetkisi tanımlanmıştır (Görgülü, 2009). Kentsel dönüşüm açısından önemli bir tarih ise 2011 yılında yaşanan Van Depremidir. Deprem sonrasında afete dirençli kentler oluşturmak amaçlanmış ve 2012 yılında 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir (Çelikbilek ve Öztürk, 2017). Bu kanun ile riskli alanlar ilan edilerek bölgesel dönüşümler yapılabildiği gibi, riskli yapı tespiti yaptırılarak bina bazlı dönüşümler yapılabilmektedir. Bu yasanın çıkmasının ardından kentsel dönüşüm uygulamaları tüm Türkiye’de hızlanmış, özellikle Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde kapsamlı uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Kentsel dönüşüm ekonomik, sosyolojik, yönetsel, hukuki, ekolojik vb. anlamda birçok etken ve süreci barındıran, birçok aktörün aktif rol aldığı karmaşık bir uygulama olması sebebiyle birçok farklı disiplinin araştırma alanına girmektedir. Ayrıca büyük ölçekli kentsel dönüşüm uygulamalarının kent fiziksel yapısını değiştirmesi (Couch, 1990, s. 2), kentsel morfoloji alanında çalışan araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kentsel dönüşümün yaygın bir uygulama olması akademik çalışmalara da yansımaktadır. Pan, Shen, Jiang, Zhou, ve Li (2022) kentsel dönüşüm uygulaması yapılan alanlarda kentsel morfoloji ile kamusalılık (publicness) ilişkisini araştırırken, Mohamed, Ubarevičienė, ve van Ham (2022) ise canlılık (vitality) ölçümü için kullanmıştır. Yoo ve Lee (2017) ise kentsel dönüşüm uygulamalarıyla bir araya gelen organik ve gridal dokunun analizini mekân dizimi yöntemi kullanarak yapmıştır.

Bu çalışmada ise kentsel dönüşümün kent formu üzerine etkisi kentsel morfoloji yaklaşımlarından faydalanılarak ele alınmıştır. Çalışmanın motivasyonunu oluşturan “Tarihi kent merkezlerindeki kentsel dönüşüm uygulamaları kent morfolojisini nasıl etkilemektedir?” sorusunun cevaplarını bulmak amacıyla “Tarihi kent merkezlerinde uygulanacak olan projelerin kente etkisi proje aşamasında ölçülebilir mi?” ve “Kent formunu dramatik bir şekilde değiştirebilecek kentsel dönüşüm uygulamaları için bir uygulama modeli oluşturulabilir mi?” sorularını da yanıtlamak üzere bir alan çalışması planlanmıştır.

Alan çalışması olarak seçilen ve tarihi kent merkezinde bulunan Şükran Mahallesi, Konya kentinin eski yerleşim yerlerinden birisidir. Ancak 2016 yılında yapılan bir kentsel dönüşüm projesiyle tamamen yıkılmış, yıkım sonrasında alanda kültür varlıklarının tespit edilmesi sebebiyle bir süre atıl vaziyette kalmıştır. Yıkım öncesinde konut bölgesi olan mahalle,

yeni planlama ile turizm ve ticaret alanlarına dönüŖtürülmüŖtür. 2021 yılında yapılaŖma baŖlamıŖ ve bu alandaki kentsel doku ve fonksiyon büyük bir deđiŖime uğramıŖtır. Bu durumda Şükran Mahallesi kentsel dönüŖümünün kent morfolojisi üzerindeki etkilerini göstermesi açısından önemli bir örnek oluŖturmuŖtur. Bu alıŖma kapsamında Şükran Mahallesindeki morfolojik deđiŖim kentsel ölçekten, yapı ölçeğine uzanan bir yöntem oluŖturularak kapsamlı bir Ŗekilde analiz edilmiŖtir.

Kavramsal Arka Plan

Kentsel morfoloji yaklaŖımlarında geliŖtirilen analiz yöntemleri ile gemiŖ ve güncel durum ile ilgili sosyo-mekânsal bilgi üretilebilmektedir. Ayrıca önerilen planlamaların analiz edilmesine imkân sağlamasıyla, gelecekte oluŖacak durumu önceden tahmin edilmesine yönelik bir dizi analiz metodunu da içermektedir. Bu sebeple özellikle kentlerin yıllar içerisinde oluŖmuŖ kendine özgü dokusunu oluŖturan tarihi kent merkezlerindeki kentsel dönüŖüm uygulamalarının, hayata geçirilmeden önce analizinin yapılması büyük önem taŖımaktadır. Bununla birlikte son yıllarda yapılan alıŖmalar kentsel morfolojinin, kentsel tasarım ve uygulama alanlarında da kullanılabildiğini göstermektedir (Arat ve Topçu, 2023; Elzeni, Elmokadem, ve Badawy, 2022; Marshall ve Caliskan, 2011).

Kentsel morfoloji en basit ifadeyle kentsel formun araŖtırılması olarak tanımlanabilir. Kent formu ise kentin strüktürünü ve biçimini oluŖturan, kentsel doku, sokaklar ve meydanlar, yapı adaları parseller ve binalar gibi temel fiziksel elemanlardır (Oliveira, 2016, ss. 2-8). Bu elemanların bir araya gelmesiyle oluŖan kentsel doku, kentlere özgün bir karakter tanımlamakta ve diğer kentlerden net bir biçimde ayrılmasını sağlamaktadır (Kropf, 1996). Karakteri oluŖturan fiziksel öğeleri sadece kentsel mekân ile sınırlandıramayız. Kentsel mekânı çevreleyen yapılarla kullanılan malzemeler, strüktür sistemi gibi algıyı etkileyen öğeler ve binayı oluŖturan mekânlar ve odalar da bu karakterin bir parçasıdır (Kropf, 1996). Bu sebeple kentsel dönüŖüm uygulamalarında Şükran Mahallesinde olduğu gibi bir bölgenin tamamen yıkılması kente ait özgün karakterin de ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.

Kentsel morfolojide tarihsel coğrafi yaklaŖımın öncüsü Conzen (1960)'in ortaya koymuŖ olduğu kent planı analizi; kentteki morfolojik deđiŖimi tarihsel süreç içerisinde ele almaktadır. Kent planı analizi 3 temel öğeden oluŖmaktadır: sokak sistemi, parsel dokusu ve bina dokusu

(Conzen, 1960,s:5; Kropf, 2009). Bu analizler genellikle karşılaştırma yapılarak kullanılmaktadır. Belirli bir dönemdeki farklı yerlerdeki kentsel form karşılaştırılabileceği (senkronik) gibi, aynı yerin farklı dönemlerdeki (diyakronik) gelişimi de karşılaştırılmaktadır. Morfolojik değişim süreci, belirli aralıklarla (Scheer, 2017) ya da dramatik değişikliklerin yaşandığı tarihler belirlenerek incelenmektedir (Oliveira, 2013).

Kentsel formun en önemli parçalarından birisi olan sokaklar, oluşturduğu ağ ile kentteki sirkülasyon sistemini temsil etmektedir (Nor, Noor, ve Asmawi, 2021). Sokaklar süreklilik gösteren, temelde bir yere erişim için kullanılan kentsel mekânlar (Berghauser Pont vd., 2019) olmakla birlikte kentteki sosyal yaşantının da önemli bir parçasıdır. Sokaklar aynı zamanda yapı adalarını oluştururlar. Sokakların ve yapı adalarının bir araya geliş biçimleri kentteki geçirgenliği ve hareketliliği doğrudan etkilemektedir. Büyük yapı adaları ve uzun sokaklardan oluşan doku kullanıcılara daha az rota seçeneği sunarken, daha küçük yapı adaları ve kısa sokaklar daha fazla rota seçeneği ve geçirgenlik sağlar (Carmona, 2003).

Sokaklar ve yapı adaları kent formunun en kalıcı elemanları olarak görülmektedir. Yapı adalarını oluşturan parseller ve parsel içindeki yapılar daha hızlı bir şekilde değişkenlik göstermektedir. Sokaklar ve yapı adalarının değişimi savaş, doğal afetler ya da modern dönemde hayata geçirilen yeniden geliştirme projeleri nedeniyle gerçekleşmektedir (Carmona, 2003; Conzen, 1960; Ünlü, 2018). Parsel dokusundaki değişimler daha sıklıkla olduğu için kentsel morfoloji çalışmalarında sıklıkla analizi yapılmaktadır. Parsellerde; parsel boyutlarında, binaların parselde kapladığı alanlarda, çekme mesafelerinde, yoğunluklardaki değişimler kentsel formu ve karakteri etkilediğinden (Ünlü, 2018) dolayı parsel dokusundaki değişimler analiz edilmektedir.

Sokak ağının oluşturduğu konfigürasyonel yapıyı analiz ederek sosyal veri elde etmeyi amaçlayan, konfigürasyonel yaklaşım temelde mekân dizimi analizlerine dayanmaktadır (Hillier ve Iida, 2005). Mekân dizimi analizleri bina ölçeğinde kullanılabildiği gibi kent ölçeğinde yaya ve araç hareket örüntüsü, mekânsal biliş, sosyal uyum ve ayrışma, suç gibi konuları ele alan metodolojik çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır (Oliveira, 2016). Mekân dizimi analizlerinde yapılı çevre ile kentsel mekân arasındaki ilişki aks haritalarıyla kurulmakta ve bu haritalar üzerinden topolojik ölçümler yapılarak sayısal veri elde edilmektedir (Hillier ve Hanson, 1984). Kentsel mekânda çizilebilen en uzun görüş çizgilerinden oluşan aks haritaları, herhangi bir ölçüm yapmadan kentin kendine özgü sokak ağını

göz önüne çıkarmaktadır. Aks haritaları ile erişilebilirlik, bütünleşme, anlaşılabilirlik gibi birçok farklı ölçüm yapılabilmektedir. Bütünleşme analizleri kentteki hareketliliği tahmin etmesi açısından oldukça kullanışlıdır (Hillier, 2007). Bütünleşme değeri yüksek olan mekânlar kentin en hareketli, ticari merkezinin de bulunduğu alanları ifade ederken; düşük bütünleşme değerine sahip alanlar kentlerin ayrılmış ve hareketliliğin az olduğu mekânları temsil etmektedir. Mekân diziminde yapılan ölçümler, projelerin uygulanmadan önce test edilmesine olanak sağlamaktadır.

Kentsel morfolojide diğer önemli yaklaşım ise Tipomorfolojik yaklaşımda, Conzen'in plan ünitesine karşılık gelen kentsel dokuya (urban tissue) odaklanılmaktadır. Kentsel doku kavramı aynı zaman diliminde ya da benzer şartlarda inşa edildiği için bir bütünlük oluşturan yapılar, açık alanlar, parseller ve sokaklardan oluşan ünitelerdir (Moudon, 1997). Tipomorfoloji kentsel mekânla birlikte, kentsel mekânı çevreleyen, insanın davranışını ve algısını etkileyen cephe malzemeleri, yapının strüktürel elemanları, odalar, binalar gibi fiziksel özelliklere de odaklanmaktadır (Kropf, 1996). Kropf (1996) çalışmasında bir hiyerarşi içerisinde 7 adet birincil elemanın analiz için kullanılmasını tavsiye etmiştir: malzemeler, strüktür elemanları (duvarlar veya çatılar vb.), odalar, yapılar, parseller, sokaklar ve yapı adaları, kentsel doku. Tipomorfoloji, bu elemanları belirli bir ölçek hiyerarşisinde analiz ederek ve kentsel dokuyu oluşturan tipolojideki değişimleri anlamaya odaklanmaktadır.

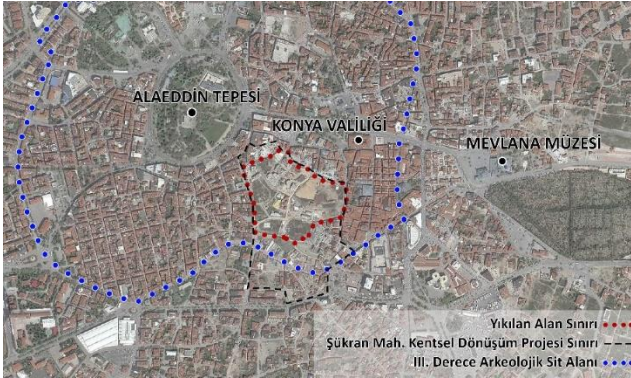
Kentsel morfoloji alanındaki çalışmalar yaygınlaşmakla birlikte son yıllarda farklı kentsel morfoloji yaklaşımlarının bir arada kullanılarak yeni analiz yöntemlerinin önerildiği görülmektedir. Oliveira (2013) oluşturduğu Morpho metodolojisinde fiziksel yapının kentsellik derecesine etkisini araştırmıştır. Oliveira mekân dizimi ve Kropf'un önerdiği kentsel doku analizlerini bir arada kullanmıştır. Morpho metodolojisi ile sokakların erişilebilirliği, parsellerin erişilebilirliği, bina yaşı, yapı adası boyutları, binaların hizalanması, yapı yüksekliği-sokak genişliği oranı ve bina fonksiyonu değerlendirme kriterleri oluşturularak Manhattan'da Greene Street, Wall Street ve 125. Street karşılaştırması yapılmıştır. Yakın zamanda Arat ve Topçu (2023) tarafından yayınlanan makalede ise tarihsel coğrafi yaklaşım, mekân dizimi ve Morpho methodu bir arada kullanılarak on bir kriterden oluşan bir değerlendirme yöntemi geliştirmiştir. Yazarlar bu kriterleri kullanarak, Konya'da yapılan Sekiz Mahalle kentsel dönüşüm projelerini değerlendirmiştir. Çalışma kapsamında oluşturulan

analiz yöntemiyle, kentsel formdaki sert değişimin daha dengeli bir şekilde yapılabilmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Monteiro ve Pinho (2020) ise tarihsel coğrafi yaklaşım, tipomorfolojik ve konfigürasyonel yaklaşımları birlikte kullanarak MAP (Morphological Analysis and Prescription) yöntemini geliştirmişler ve Porto şehrinin analizinde kullanmışlardır. Mekân dizimi analizlerinde kullanılan açısız analizler ile yeni bir öneri oluşturularak, eski durum ve öneri sokak dokusu bütünleşme ve seçim kriterlerine göre karşılaştırılmıştır.

Materyal ve Metot

Şükran Mahallesi

Şükran Mahallesi, Konya Tarihi Merkezi sınırları içerisinde, Mevlâna Türbesi ve Alaeddin Tepesi arasında konumlanan, tarihi Selçuklular dönemine kadar uzanan eski bir yerleşim yeridir. Mahalle içerisinde Konya Valiliği, Kapu Camii gibi anıtsal yapılarla birlikte tescilli sivil mimari örneklerini barındırmaktadır. Ayrıca, kentin eski ticaret merkezi olan Tarihi Bedesten Çarşısı da mahalle sınırları içerisinde bulunmaktadır (Şekil 1).

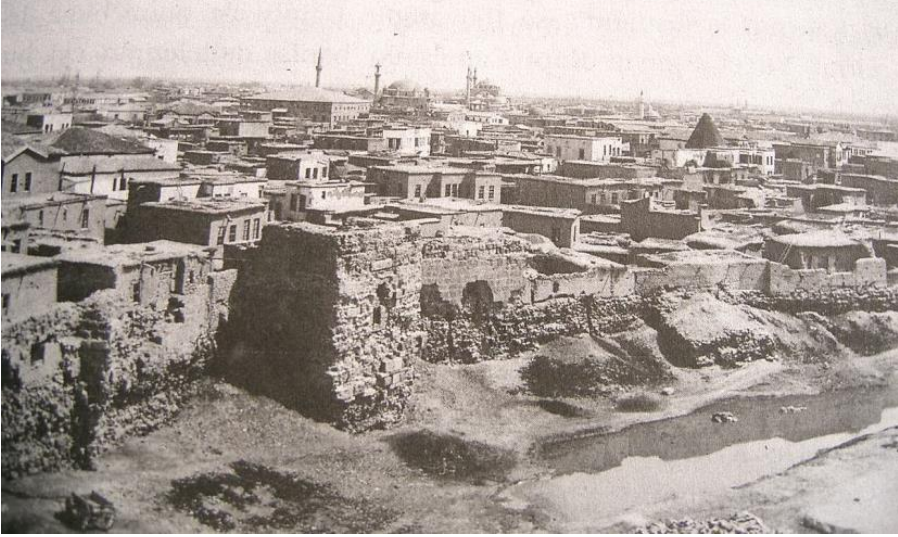

Şekil 1. Şükran Mah. sınırları ve kent içi konumu (Yandex haritalar kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur)

Konya dış surları içerisinde konumlanan Şükran Mahallesi, konumu ve ticaret merkezini içine alması dolayısıyla her dönemde önemini koruyan bir mahalledir. Sur içindeki mahalleler; çoğunlukla tek katlı, avlulu veya küçük bahçeli geleneksel Konya evlerinin bulunduğu (Toru, 2019), dar sokaklardan oluşan organik bir kentsel dokuya sahiptirler. Şekil 2’de

günümüzde mevcut olmayan Konya surları ve Şükran Mahallesi'nin geleneksel dokusu görülmektedir. 1950 sonrasında hızlı kentleşme ve göçlerin etkisiyle geleneksel evler yıkılarak aynı parsel üzerine apartmanlar yapılmaya başlanmıştır. Bu durumda yapı tipolojisi değişmesine rağmen, sokak dokusu aynı kalmıştır.

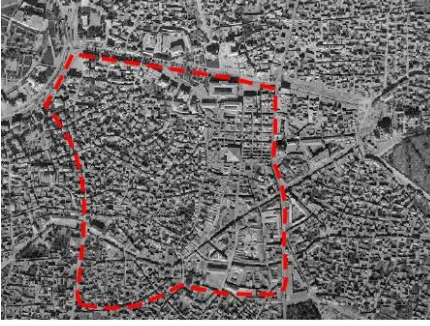
Şekil 2. Bekir Şahin arşivinden Osmanlı döneminde Şükran Mahallesi ve sur kalıntıları (Toru, 2019)

1980'li yıllar Şükran Mahallesi gelir düzeyi yüksek vatandaşların ikamet ettiği bölge iken, zamanla çöküntü bölgesi durumuna gelmiştir. 2011 yılına ait bir araştırmaya göre, Şükran Mahallesi'nde büyük ölçüde Konya Merkez doğumlu vatandaşlar ikamet etmektedir. Mahalle sakinlerinin mülk sahibi olma oranı %67 iken mahallede 10 yıldan fazla ikamet edenlerin oranı %94'tür (Yenice, 2011). Mahallelinin büyük çoğunluğu (%96) mahalleyi terk etmek istememekle birlikte, yaşadıkları kentsel çevreden memnun değildir ve en büyük problemlerinin %39 oranla güvenlik, %33 oranla otopark olduğunu belirtmişlerdir (Yenice, 2011).

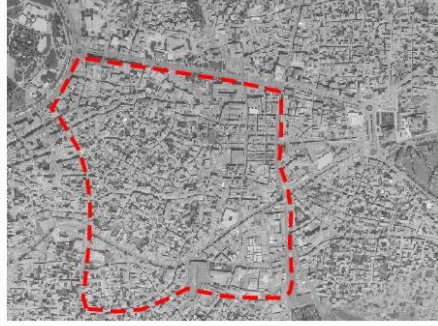
2014 yılına gelindiğinde ise durum tamamen değişmiştir. Meram Belediyesinin mahallede yaptığı anketlere göre 10 yıldan fazla ikamet edenlerin oranı %33'e düşmüş, kiracılık oranı ise %44'e yükselmiştir. Suriyeli sığınmacıların mahallede ikamet etmeye başlamasıyla kiracılık oranı 2015 yılında %55, 2016 yılında ise %67 seviyelerine yükselmiştir (Toru, 2019).

1955 yılından 2014 yılına kadar olan morfolojik doku uydu görüntülerinden incelendiğinde (Şekil 3) mahallenin sokak dokusunun büyük oranda korunduğu görülmektedir. Ancak binaların yıkılmasıyla bazı parsellerin boş kaldığı dikkat çekmektedir. Uydu fotoğrafları üzerinden yapılan incelemelerde en büyük değişim 2003 ve 2014 yıllarında çevreye uyumsuz büyüklüğü ile dikkat çeken Sahibata Katlı Otoparkıdır. Uz (2005)'un belirttiğine göre geçmişte bu alanda Konevi Hafız İsmail Medresesi bulunmaktadı. 1926 yılında medrese özel mülkiyete geçerek çevresindeki yapılar ile yıkılmıştır (Uz, 2005).

1955

1975

2003

2014

Şekil 3. 1955-2014 yılları arasında Şükran Mah. kentsel dokusu (Konya Kent Bilgi Sisteminden elde edilen uydu görüntüleri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şükran Mahallesi'nin çöküntü bölgesi durumuna gelmesiyle, Meram Belediyesi bu alanın 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşmesi Hakkında Kanun gereğince Riskli Alan ilan edilmesi için başvuruda bulunmuş, 2015 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla Şükran Mahallesi Riskli

Alan olarak ilan edilmiŖtir (Toru, 2019). Riskli Alan ilanı ardından belediye mülk sahipleriyle anlaŖma sađlamıŖ ve ardından yıkımlar baŖlamıŖtır.

Ŗükran Mahallesi orijinal kentsel dokusunu 2016 yılına kadar koruyabilmiŖtir. 2016 yılına gelindiğinde Ŗükran Mahallesi Kentsel DönüŖüm Projesi kapsamında birkaç tescilli bina haricinde yıkılmıŖtır. Yıkımlar gerçeleŖtirildikten sonra zeminde kültür varlıklarının bulunması sebebiyle bu alan atıl kalmıŖtır. Ŗekil 4'te alanın 2019 yılına ait hava fotoğrafında yıkım sonrasındaki durum görölmektedir. 2021 yılına kadar herhangi bir inŖaat faaliyeti baŖlamamıŖtır. 2021 yılında ilk etabın temeli atılmıŖ ve 2024 yılı Ağustos ayında lansmanı yapılmıŖtır. Günümüzde diğer etapların inŖaat faaliyetleri devam etmekte ve lansmanı yapılan etaptaki yapıların henüz aktif kullanımı baŖlamamıŖtır.

Ŗekil 4. 2019 yılına ait hava fotoğrafı (Url-1, t.y.)

Ŗükran Mahallesi için önerilen imar planında; özgün kentsel dokunun korunması amaçlanmıŖ, mevcut yapıdan ve dokudan referans alan bir anlayıŖla mahallenin kent ile bütünleŖmesini sağlamaya yönelik fiziksel bağlar oluŖturulmuŖtur. İnŖaatı devam eden yapılarda geleneksel mimariye atıfta bulunan bir üslup belirlenmiŖ, avlular ve meydanlar oluŖturularak alanda bulunan tarihi yapıların öne çıkarılması amaçlanmıŖtır. Ayrıca eski dokuya göre yoğunluk %28 ve taban alanı katsayısı %16 oranında düŖü-

rülmüştür. Günümüzde yapımı devam eden alan, kentsel dönüşüm hamlesinin sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Buradaki kentsel dönüşümün benzer bir anlayışla çevresindeki mahallelerde devam edeceği öngörülmektedir. Bu sebeple burada yapılacak olan morfolojik analizler ilerleyen yıllarda hayata geçirilecek projeler için önemli bir referans kaynağı niteliğindedir.

Yöntem

Makalede kentsel formu yıkılarak tamamen yenilenen Şükran Mahallesi'ndeki değişim ve bu değişimin kente etkisini tespit etmek amacıyla kentsel morfoloji analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır. Öncelikli olarak kentsel morfoloji yaklaşımları ele alınmış ve alan çalışmasında kullanılacak analiz yöntemlerinin çerçevesi oluşturulmuştur. Ardından çalışma alanı olarak seçilen Şükran Mahallesi'nin morfolojik gelişimi ve tarihi süreci incelenerek detaylı analizlere geçilmiştir.

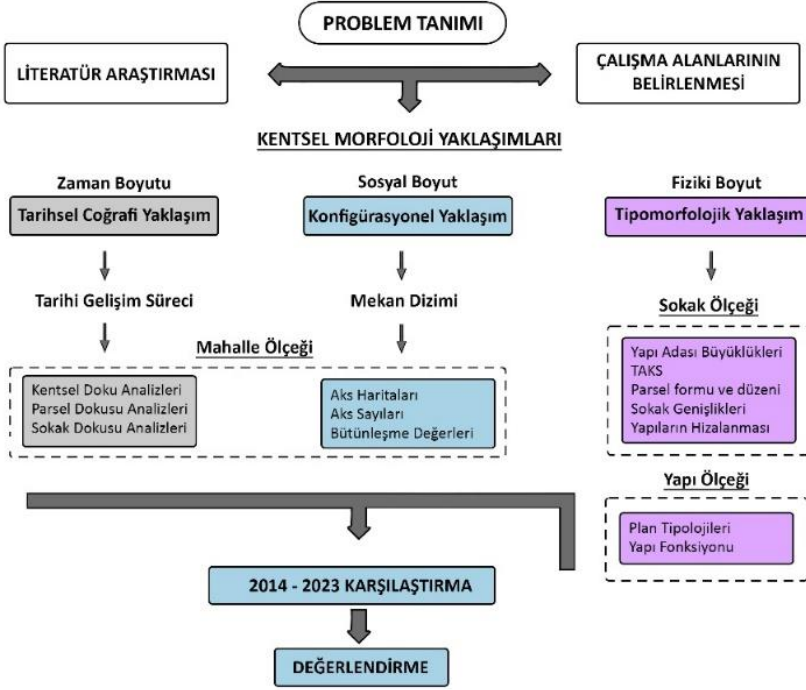
Çalışma kapsamında ise Tarihsel Coğrafi Yaklaşım, Konfigürasyonel Yaklaşım (Mekân Dizimi) ve Tipomorfolojik Yaklaşım olmak üzere 3 farklı kentsel morfoloji akımında geliştirilmiş olan analizlerden yararlanılarak 3 aşamalı bir analiz yöntemi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu yöntem ile Şükran Mahallesi'ndeki dönüşüm süreci büyük değişikliklerinin meydana geldiği zaman dilimi seçilerek karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma için yıkım öncesi uydu ve sokak görüntülerinin bulunduğu 2014 yılı ile inşaat faaliyetlerinin devam ettiği 2023 yılları seçilmiş ve projeler baz alınarak gelecekte oluşacak doku analiz edilmiştir.

Çalışma alanı zamansal, sosyal ve fiziksel boyutuyla, ayrıca mahalle, sokak, bina ölçeğinde hiyerarşik bir düzende irdelenmiştir. Birinci aşamada çalışma alanının morfolojik gelişimi tarihsel süreçte ele alınmıştır. Tarihsel coğrafi yaklaşımda geliştirilen kent planı analizleri kullanılarak mahalle ölçeğinde sokak, parsel ve bina dokusu analizleri yapılmıştır. Bu analizler için tarihi kent merkezini de içerisine alacak şekilde 1000 m'lik bir çap belirlenmiştir. Bu çap kent içerisindeki bağlamda değişiklikleri ifade etmek için yeterlidir.

İkinci aşamada konfigürasyonel yaklaşımda kullanılan mekân dizimi analizlerinden faydalanılmıştır. Belirlenen çap içerisinde aks haritaları oluşturularak global bütünleşme değerleri hesaplanmıştır. Global bütünleşme değerleri, çalışma alanını bütünüyle ele aldığı için bu analiz tercih edilmiştir. Bu değerler açılış sonrasındaki hareketliliği ve erişilebilirliği tahmin etmesi açısından

önemlidir. Çalışma kapsamında Şükran Mahallesi'nin 2014 yılına ait yıkım öncesindeki durumu ile yeniden yapım sonrasında oluşacak dokunun bütünleşme değerleri karşılaştırılarak, yeni dokunun kente etkisi irdelenmiştir. Ayrıca aks sayılarındaki değişim hesaplanarak, morfolojik yapıdaki değişim aks haritaları üzerinden analiz edilmiştir.

Üçüncü aşamada ise sokak ölçeğinde ve bina ölçeğinde tipomorfolojik analizler yapılmıştır. Sokak ölçeğinde sokak genişlikleri, parsel bina oturma alanı, yapıların hizalanması ve yükseklik analizleri; bina ölçeğinde ise cephe karakteri ve plan analizleri yapılmıştır. Yıkım öncesi 2014 yılı ve güncel durum için bu analizler yapılarak, kentsel dönüşüm projesinin kente ve kent formuna etkileri değerlendirilmiştir. Bu analizlerin bir arada kullanılması ve yeni oluşan tipoloji ile tarihi süreçte oluşan tipolojiyi karşılaştırma imkânı vermektedir.

Şekil 5. Araştırma Kurgusu

Son olarak kentsel morfoloji yaklaşımlarının bir arada kullanılmasıyla Şükran Mahallesi'nin kentsel dönüşüm öncesindeki durumu ile yeni durumu bütüncül bir bakış açısıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Kentsel dönüşüm projesinin henüz tamamlanmamış ve çevresini benzer

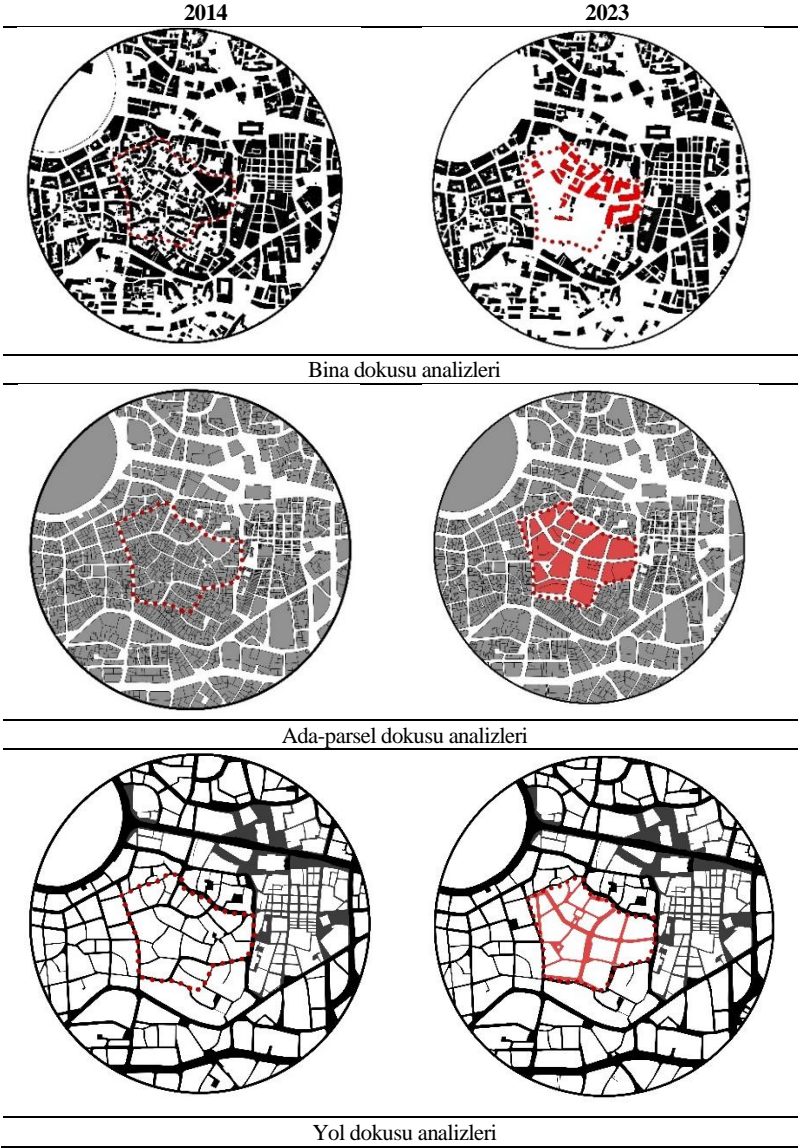
bir şekilde değiştirecek olması, diğer alanların planlaması için bu çalışmada önemli bir bakış açısı oluşturulmuştur. Ayrıca çalışma alanı olarak seçilen Şükran Mahallesi arazi kullanımının değişimi yeni bir tipolojinin ortaya çıkmasında sebep olmuştur. Bu durumda tipomorfolojik çalışmalarda konut tipolojisi ile ticari yapı gibi farklı bir yapı tipolojilerinin karşılaştırılması problemi tartışmaya açılmıştır.

Bulgular

Çalışma alanı olarak seçilen Şükran Mahallesi, Konya'nın tarihi mahallelerinden birisi olması rağmen, zaman içinde göçmen nüfusun yerleştiği, fiziki yapısının kötüleştiği bir çöküntü bölgesine dönüşmüştür. 1950 sonrasında geleneksel konutlar yerini apartman bloklarına bırakmış olsa da parsel ve sokak dokusunu 2016 yılına kadar koruyabilmiş, 2016 yılında ise tamamen yıkılmıştır. Bu durum yüzyıllar içerisinde oluşan kente özgü formun değişmesine ve sürekliliğin kesintiye uğramasına sebep olmuştur. Bu sebeple çalışma kapsamında kentsel morfoloji yöntemlerinin bir arada kullanılarak geleceğe dönük kentsel tasarım problemlerine ışık tutabilecek kapsamlı bir analiz yöntemi geliştirilmiştir.

Şükran Mahallesiindeki büyük değişimlerin gerçekleştiği süreç ayrıntılı bir biçimde ve farklı çözümlüklerde ele alınmıştır. Bu sebeple kent formunun ani değişimine sebep olan yıkım öncesine ait uydu görüntülerinin bulunduğu 2014 yılına ait veriler ile 2023 yılına ait veriler karşılaştırılmıştır. Proje alanında yapılaşmanın olmadığı kısımlar hemen dikkat çekmektedir. Bu kısımlarda kültür varlıkları kalıntıları bulunduğu için bu alanlara ait planlar henüz tamamlanmamıştır.

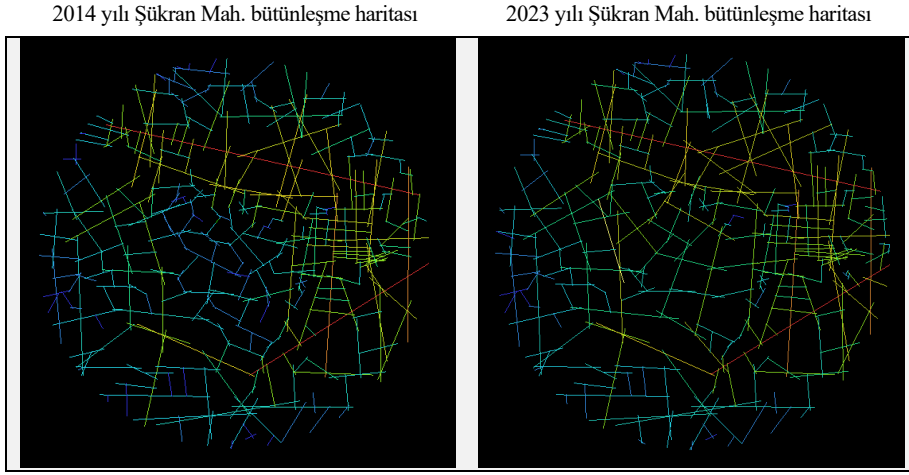
Tablo 1. Kent planı analizleri

Bina dokusu incelendiğinde eski dokuya nazaran daha düzenli bir açık mekân sisteminin tasarlandığı görölmektedir. 2014 yılına ait haritada yapıların çoğunluğu bitişik nizam olmasına rağmen çok parçalı ve tekil kalmıŖ birçok küçük yapı görölmektedir. Bu durum orada bulunan eski apartmanların yıkıldıktan sonra yeniden başka bir bina yapılmamasından

kaynaklanmaktadır. Yeni planlamada ise eski yapılara göre daha büyük tekil bloklardan oluşan yapılar avlu oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. Küçük parsellerden oluşan organik yapı adaları, yerini deforme gridlere bırakmış, parsel dokusu ise birçok Türk kentinde yapılan yeni planlamalardaki gibi tek ya da 2 parselden oluşan yapı adalarına bırakmıştır. Yol ağının belirli bir hiyerarşi içerisinde yeniden planlandığı görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 2. Bütünleşme Analizleri

Proje henüz tamamlanmamış olsa da proje tamamlandıktan sonra kente etkisini ölçmek için aks haritaları oluşturularak, global entegrasyon ölçümleri yapılmıştır. Tablo 2’de bütünleşme haritaları incelendiğinde 2014 yılına ait dokuda yıkılan bölgenin mavi renkle ifade edildiği görülmektedir. Bu durum bu alanın kentten ayrılarak çöküntü bölgesi durumuna gelmesini açıklamaktadır. Yeni önerilen planlama ile bölgedeki entegrasyon değerlerinin arttığı görülmektedir. Ayrıca bu bölgedeki yapılan planlamanın kentin tarihi ana aksı olan Mevlâna Caddesinin bütünleşme değerini 2.29’dan 2.52’ye, ortalama bütünleşme değerlerini ise 1.40’tan 1.50’ye yükselttiği görülmektedir. Ayrıca proje alanındaki aks sayısının 9 adet azaldığı görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Bütünleşme analizleri

Yıl	2014	2023
Aks sayıları	167	158
En yüksek bütünleşme değeri	2.29	2.52
Ortalama bütünleşme değeri	1.40	1.50

Tipomorfolojik analizler ilk olarak kentsel dönüŖüm alanının parsel, bina ve sokak iliŖkisi incelenmiŖtir. Tarihi süreç içerisinde geliŖen organik dokunun büyük ölçüde deđiŖtiđi görölmektedir (Tablo 4). Eski dokuda 18 yapı adası bulunurken, yeni dokuda sayı 16'ya düŖmüŖtür. Yapı adası büyüklükleri incelendiğinde çok büyük farklılıkların olmadığı görölmektedir. 2014 yılında maksimum büyüklük 6528 m², minimum büyüklük 703 m² iken; yeni planda maksimum büyüklük 5995 m², küçük adanın boyutu ise 978 m²'dir (Tablo 5). Her iki durumda da dokunun farklı büyüklüklere sahip adalardan oluŖtuđu dikkat çekmektedir. Ayrıca ortalama büyüklükler oldukça yakındır.

Tablo 4. Parsel, yapı ve sokak iliŖkisi

Tablo 5. Yapı adası analizleri

	2014	2023
Toplam y. adası sayısı	18	16
Max. y. ada büyüklüğü	6528.48 m ²	5954.32 m ²
Min. y. ada büyüklüğü	703.50 m ²	978.39 m ²
Ort. y. ada büyüklüğü	3643,54 m ²	3595,40 m ²

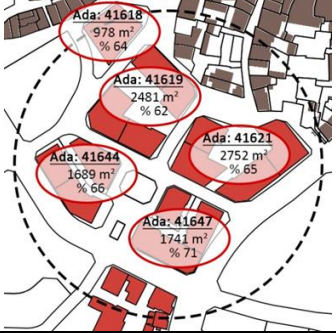
Yeni planlamada önerilen sokak dokusunda, eski sokakların izleri kısmen takip edilmiŖ, çıkmaz sokaklar kaldırılmıŖtır. Sokakların sürekliliği devam ettirilerek mevcut sokaklarla bağlantısı sađlanmıŖtır. Bu durum mekân dizimi analizlerinde bütünleŖme değerlerinin iyileŖmesini ve ulaŖabilirliđin artmasını sađlamıŖtır. Sokakların geniŖlikleri eski dokuda düzensizlik göstermektedir. Bazı yerlerde 3,5 metre iken bazı noktalarda 10 metre civarındadır. Yeni planlamada yolların bir hiyerarŖi içerisinde 7, 10 ve 14 metre geniŖliđine sahip yollardan oluŖtuđu görölmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Sokak dokusu analizleri

2014 Sokak Dokusu	Fotoğraf 1	Fotoğraf 2
		
	Google Street View'den elde edilmiştir.	
2023 Sokak Dokusu	Fotoğraf 1	Fotoğraf 2
		
	Ali Şahin arşivi	

Eski dokuda binaların çoğunlukla parsel sınırlarına yerleştiği ve bitişik nizam olarak planladığı görülmektedir. Parsel dokularında yıkım öncesinde boşluklar görülse de geçmiş hava fotoğrafları bu boşlukların köhneleşmenin etkisiyle yıkılan binalardan dolayı olduğunu göstermektedir. Ayrıca binaların sokakla ve diğer binalarla hizalanma ilişkisi incelendiğinde yer yer düzensizlikler görülmektedir. Büyük çoğunlukla binalar parselin ön cephesinde sokak kenarlarında bulunmakta ve diğer binalarla aynı hizada sıralanmaktadır. Ancak yer yer bu hizalanmaların bozulduğu, binaların yanındaki binaya göre ileride ya da gerisinde olduğu durumlarla karşılaşmaktadır. Yeni dokuda ise binalar parsel çeperlerine yerleştirilmiş, parsellerin ortasında avlu ya da geçiş alanları oluşturulmuştur. İki bloktan oluşan yapılar birbiriyle aynı hizada durmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Yapı adası – bina ilişkisi

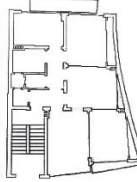
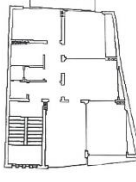
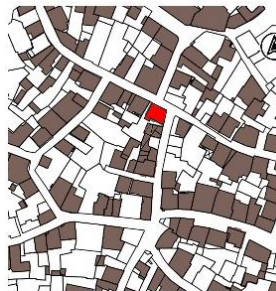

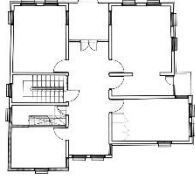

	2014	2023
Yapı adası büyüklükleri		
Taban alanı katsayısı		
Sokak Genişlikleri	Düzensiz; 3,5 m ile 10 m arasında farklılaşmaktadır.	7 m, 10 m ve 14 m
Yapıların Hizalanması	Parsel ön cepesinde, bazı sokaklar hizalı, yer yer düzensiz	Düzenli

Şükran Mahallesinde yıkım öncesinde binaların yapı adası üzerinde kapladıkları alanlar incelendiğinde 2014 yılı dokusunda yaklaşık %50 oranında bir alan kaplamaktadır. Ancak bu alanlarda yıkılmış birçok yapının bulunduğu ve bu alanların otopark olarak kullanıldığı göz ardı edilmemelidir. İnşaatı devam eden alanlarda ise binaların yapı adası üzerinde kapladıkları alanlar %62 ile %74 oranında değişmektedir (Tablo 7). Sokak genişliklerinin arttırılması oranlardaki artışta etkili olmuştur. Yapıların parsellerde kapladığı alan yükselmiş olarak görülmesine rağmen, sokakların genişletilmesi ve avlu meydanlar oluşturulması eski duruma göre daha geçirgen bir kentsel doku oluşumunu sağlamıştır.

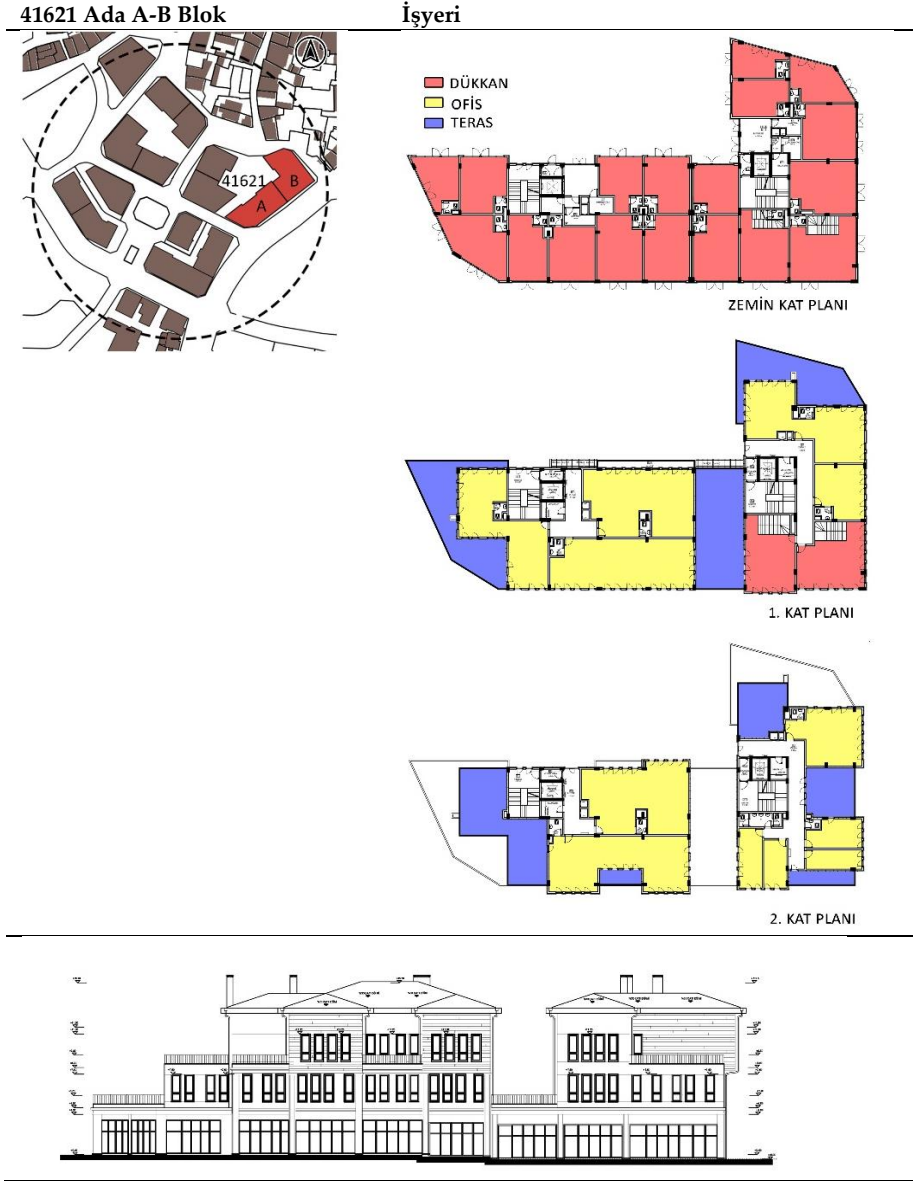
Yıkım öncesinde Şükran Mahallesinde apartmanlar ve tescilli geleneksel evler olmak üzere 2 tip konut bulunmaktadır. Geçmişte geleneksel evlerden oluşan mahalle, 1950 sonrasında parsellerdeki evlerin yıkılarak yerine apartmanların yapılmasıyla apartmanlaşmaya başlamıştır. Büyük çoğunlukla apartmanlardan oluşan mahallede, geleneksel evler ve bazı tarihi yapılar tescillidir. Yıkım öncesinde proje alanında kalan bazı geleneksel evler restore edilmiştir. Tablo 8’de incelenen 285 ada 20 parselde bulunan ve restore edilerek Hâkim Evi olarak kullanılan 2 katlı yapı, bodrum katı yığma taş olmak üzere, üst katları bağdadi tekniğinde inşa edilmiştir. Hâkim Evi ve yakınındaki restore edilmiş binalar yıkılmamıştır. Yıkımı gerçekleştirilen bazı tescilli yapıların ise, geleneksel Konya evlerinin yaşatılması amacıyla oluşturulan geleneksel ada içerisinde yeniden inşa edil-

mesi planlanmıştır. Mahallede bulunan eski apartmanların büyük çoğunluğunun fiziki yapısı orta ve kötü durumda (Toru, 2019) olması ve bu yapıların tescilli olmaması sebebiyle kentsel dönüşüm projesi kapsamında yıkılmıştır. Apartmanlar genellikle yıkılan geleneksel konutların küçük parselleri üzerinde yapıldığından, çoğunlukla aile apartmanı şeklinde 2, 3 ve 4 katlı olarak inşa edilmiştir. Tablo 8’de incelenen örnekte apartmanın her katta tek bağımsız bölümden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 8. 2014 yılı Şükran Mahallesi yapı tipolojisi

267 Ada 19 Parsel	Apartman Yapısı Plan Tipolojisi (Büyüksahin ve Aydın, 2020)	
	 <p>ZEMİN KAT PLANI</p>	 <p>NORMAL KAT PLANI</p>
285 Ada 20 Parsel	Tescilli Yapı	
	 <p>ZEMİN KAT PLANI</p>	 <p>1. KAT PLANI</p>
	 <p>ÖN GÖRÜNÜŞÜ</p>	

Tablo 9. Kentsel dönüŖüm sonrası yapı tipolojisi (Projeler, Elektronik Kamu Alımları Platformundan (2022) elde edilip, yazar tarafından düzenlenmiŖtir.)

Yapımı süren bloklar incelendiğinde, fonksiyonun ticarete dönüŖmesi dikkat çekmektedir. Zemin katlar dükkân, üst katlar ise ofis olarak plan-

lanmıştır. Tablo 9’da görüldüğü üzere üst katlarda geniş teraslar planlanmıştır. Bazı dükkânların 2 ya da 3 katlı olarak planlandığı görülmektedir. Yeni planlanan yapılar, eski dokudaki yapılarla karşılaştırıldığında daha büyük kütlelerden oluştuğu görülmektedir. Kütle hareketleri ve geniş teras kullanımı bu yapılara özgü olarak tasarlanmıştır. Yeni yapılan ticari yapılarda zemin katlarda farklı büyüklüklerde çok sayıda bağımsız bölüm bulunmaktadır. İncelenen yapının 1. katında 5 bağımsız bölümden ve 2. katında ise 7 bağımsız bölümden oluşan, farklı büyüklüklerde ofisler tasarlanmıştır.

Tartışma

Konya kentindeki morfolojik değişim incelendiğinde, kentsel formun sürekliliğinin kentsel dönüşüm projeleriyle kesildiği görülmektedir. Halbuki bu kentsel form yüzyıllar içerisinde yavaş yavaş gelişerek kendine özgü bir form ortaya çıkarmıştır. Genellikle bina ve parsel dokusunun daha sık değiştiği yol ve sokak dokularının daha kalıcı olduğu, 2014 yılına kadar Şükran Mahallesi özelinde de görülebilmektedir. Ancak Şükran Mahallesi’nde yapılan uygulama; bina dokusuyla birlikte, yol ile yapı adası dokusunun ve yapı fonksiyonunun da değişimine sebep olmuştur. Bununla birlikte ortaya çıkan yeni doku ve karakterin geleneksel dokuya benzetilmeye çalışılması yerden bağımsız olmakla birlikte birçok farklı tartışmaya da sebebiyet vermektedir.

Şükran Mahallesi tarihi kent merkezinde olmasına rağmen, içerisinde bulunan yapıların çoğunlukla 1950 sonrasında yapılan apartmanlardan oluşmaktadır. Bu apartmanların tescilli yapılar olmamasından dolayı, birkaç tescilli yapı haricinde mahalle tamamen yıkılarak kentsel dönüşüm sürecine girmiştir. Dönüşüm öncesinde mahallede bulunan apartmanlar ve tescilli geleneksel konutların parsel yapıları benzer olmasına rağmen; plan, yapı malzemesi ve cephe sistemi olarak birbirlerinden oldukça farklıdır. Bu durumda tasarımcı için kentsel sürekliliğin nasıl sağlanabileceği problemi ortaya çıkmaktadır. Tarihi dokunun korunması amacıyla proje alanındaki tarihi yapılar korunmuş, tescilli konutların bazıları yıkılmış ve oluşturulan tescilli ada içerisinde yeniden yapılarak bir araya getirilmiştir. Bu durumda geleneksel yapılar bağlamından koparılarak, farklı bir kentsel doku içerisinde korunmaya çalışılmıştır.

ÇalıŖmada kullanılan aks analizleri, tarihi dokulardaki hareketliliği doğru tahmin etmektedir. Yapılan bütünleŖme analizleri çöküntü bölgelerini net bir Ŗekilde göstermektedir. Aks analizleri topolojik iliŖkileri gösterdiği için parsel ve bina dokusundaki deđiŖimler ile iŖlevsel deđiŖimler hakkında herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır. Yapılan analizler yeni planlamanın dönüŖüm alanını daha eriŖilebilir hale getirdiği görölmektedir. Bu durumda doğal hareketliliğin ticaret merkezine dönen alanın kullanımını olumlu yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir.

Yöntem olarak kullanılan tipomorfolojik analizler çoğunlukla benzer yapı tipolojilerinin karŖılaŖtırılmasında kullanılmaktadır. Özellikle konut tipolojisinin dönemsel geliŖimi (Byun ve Choi, 2016; Gökçe, 2017; Ünlü ve BaŖ, 2017) benzer iŖlevsel özelliklere sahip yapılar incelenmektedir. Bu Ŗekilde bu tipolojideki deđiŖimin kültürel sebepleri anlaŖılabilmektedir. Ancak Ŗükran Mahallesinde iŖlevsel deđiŖim, plan tipolojilerinin oluŖumundaki kültürel ve sosyolojik sebeplerin de okunmasını imkânsız kılmaktadır.

Yapılan analizler, çalıŖma alanının çöküntü bölgesi olma durumunu açıklamaktadır. Ayrıca bu analizlerden elde edilen sonuçlara göre, kentsel dönüŖüm projesi ile çevrenin fiziksel durumu iyileŖtirilmiŖ ve bölgenin kentle bağlantısı güçlendirilmiŖtir. Ancak bu iyileŖtirmeler yapılırken, tarihi süreçte geliŖen dokunun büyük ölçüde ortadan kalktığı ortaya çıkmaktadır. ÇalıŖma Ŗükran Mahallesi gibi çok katmanlı bir alanda yapılacak kentsel dönüŖüm ve yenileme projelerine nasıl yaklaŖılabileceđine yönelik bir çerçeve ortaya koyarak, tipolojik çalıŖmalarda fonksiyon deđiŖikliđi durumunda nasıl bir yöntem ile karŖılaŖtırma ve planlama yapılabileceği ile ilgili bir tartıŖma açmayı hedeflemiŖtir.

Sonuç ve Öneriler

Kentsel dönüŖüm projeleri kentlerin formunu, mimarisini ve kentlilerin yaŖantısını doğrudan etkilemektedir. Ŗükran Mahallesinde olduğu gibi tarihi kent merkezlerinde yapılan uygulamalar ise kentin yüzyıllar içerisinde oluŖan orijinal dokusunu, tarihsel sürekliliği bir anda keserek yenden oluŖturmaktadır. Bu noktada kentsel morfoloji yaklaŖımları kentin geçmiŖteki durumunu ve mevcut durumunu tanımlayıcı analiz yöntemleri ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu analiz yöntemleri kentsel tasa-

rım projelerine altlık oluşturabilmekte ve geleceğe yönelik öngörülerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında Şükran Mahallesi kentsel dokusu, zaman boyutu da ele alınarak, kapsamlı bir biçimde farklı ölçeklerde analiz edilmiştir. Şükran Mahallesi için önerilen planlama, altyapı sorunları, mahallenin kentle entegrasyonu gibi önemli problemlere çözüm getirmiş olsa da kentsel dokunun büyük ölçüde değişmesine neden olmuştur. Konut dokusundan oluşan mahalle, turizm potansiyeli de düşünülerek ticaret fonksiyonun öne çıktığı bir alana dönüşmüştür. Bu dönüşüm büyük ölçüde yapı tipolojisinin de değişimini beraberinde getirmiştir. Bu noktada geliştirilen 3 aşamalı bir yöntemle göre morfolojik analizler yapılmıştır. Kent planı analizleri kentsel dokudaki dramatik değişimi ve çevresiyle ilişkisini göstermektedir. Mekân dizimi analizleri, yeni planlamanın kente etkisinin ölçümünde kullanılmış ve Şükran Mahallesi'nin entegrasyonun artmasının, kentin önemli akslarından olan Mevlâna Caddesinin bütünleşme değerini arttırdığını göstermektedir. Tipomorfolojik analizler ise, yapı plan ve cephe tipolojilerinin, yapıların sokak ile parsel ilişkilerinin analizleri yapılmıştır.

Kentsel dönüşüm birçok aktörün dahil olduğu, farklı disiplinlerin ilgi alanına giren bir konudur. Bu çalışmada ise kentsel dönüşüm konusu, Şükran Mahallesiyle ve kentin fiziki yapısıyla sınırlandırılarak morfolojik yönden incelenmiştir. Yüzyıllar içerisinde kent kültürünün etkisiyle oluşan, kentsel dokuya yapılacak kentsel dönüşüm ve yenileme stratejilerinin belirlenmesinde kentsel morfoloji analizlerinin kullanışlı araçlar sunduğu görülmektedir. Bu çalışmada kullanılan yöntemin kentsel dönüşüm süreçlerinde, kentsel dokudaki gelişim sürecinin analiz edilerek kentsel dokudaki sürekliliğin devam ettirilmesine ve çöküntü alanlarının kentle daha iyi bütünleşmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Extended Abstract

A Morphological Approach to Urban Regeneration in Historic City Centers: The Case of Şükran Neighborhood, Konya

Ali Şahin¹

ORCID: 0000-0001-6169-8949

Semra Arslan Selçuk²

ORCID: 0000-0002-2128-2858

Historic city centers contain a city-specific urban texture that has emerged with the influence of urban culture and life over the centuries. In the Şükran Neighborhood, the texture formed over many years has been eliminated with the urban regeneration project, and a new texture has been proposed. Within the scope of the study, a three-stage analysis method using three basic urban morphology approaches was developed to determine the change and the impact of this change on the city.

Şükran Neighborhood, which was selected as the study area, is located in the historical city center of Konya and is one of the most important settlements of the city, with its history dating back to the Seljuk period. The neighborhood, which includes the Historical Bedesten Bazaar, the old trade center of the city, within the neighborhood's borders, has maintained its importance in every period. Traditionally consisting of single-story houses with courtyards or small gardens, the Şükran Neighborhood has preserved Konya's unique urban form for centuries with its narrow streets and organic texture. After 1950, traditional houses were demolished due to rapid urbanization and migration, and apartment buildings were built on the same parcel. Although the building typology changed, the street texture remained the same. In the 1980s, the Şükran Neighborhood was an area where high-income citizens lived, but due to economic and social changes over time, the neighborhood has become a depressed area. In 2015, after it was declared as a risky area by the Council of Ministers, the urban transformation process started, and it was planned as a

---

¹ PhD Student, Gazi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Architecture, E-mail: ali.sahin@karatay.edu.tr

² Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, E-mail: semraselcuk@gazi.edu.tr

trade- and tourism-oriented area. In 2016, most of the buildings in the neighborhood were demolished.

The study area has been examined in a hierarchical order regarding temporal, social, and physical dimensions, neighborhood, street, and building scales. The transformation process in the Şükran Neighborhood was compared by selecting the period in which significant changes occurred. For comparison, 2014, when satellite and street images were available before demolition, and 2023 when construction activities were ongoing, were selected, and the future texture was analyzed based on the projects. In the first stage, the morphological development of the study area was examined in the historical process. Street, parcel, and building texture analyses were made at the neighborhood scale using the city plan analyses developed using the historical-geographical approach.

The space syntax analysis used in the configurational approach was utilized in the second stage. Global integration values were calculated by creating axis maps within the determined diameter. These values are essential for predicting mobility and accessibility after the regeneration. The integration values of the Şükran Neighborhood before the demolition in 2014 and the integration values of the texture that will be formed after the regeneration were compared, and the effect of the new texture on the city was examined. In addition, the number of axes was calculated, and the change in the morphological structure was analyzed through axis maps.

Typomorphological analyses were conducted at street and building scales in the third stage. At the street scale, street widths, building coverage area, alignment of buildings, and height analyses were made; at the building scale, façade character and floor plan analyses were made. By performing these analyses for 2014 before demolition and for the current situation, the effects of the urban regeneration project on the city and urban form were evaluated. Combining these analyses allows for comparing the newly formed typology with the typology formed in the historical process.

The analysis shows that the urban regeneration in the Şükran Neighborhood has created a significant change in the urban form of Konya. When the building texture is analyzed, it is seen that a more organized open space system has been designed compared to the old texture. Organic street blocks consisting of small parcels have been replaced by deformed grids composed of single or two parcels, and larger single blocks have been built on these building islands compared to the old buildings.

The streets have been replanned in a specific hierarchy to follow the trace of the old texture, but dead-end streets have been eliminated.

Space syntax analyses revealed that the number of axes decreased with the new planning, but the highest and average integration value in the study area increased. It is also seen that the urban transformation project has increased the integration values of Mevlâna Street.

In the typomorphological analysis, building-parcel relationships were analyzed through the plan schemes of the buildings. While there were apartment buildings and traditional residences in the old texture, commercial buildings with shops on the ground floors were planned with the new planning. Street widths and alignment of buildings to the road show irregularities in the old texture. While street widths vary between 3,5 m and 10 m, 7 m, 10 m, and 14 m streets have been created in the new planning. Newly constructed blocks were placed on the parcel perimeters, and courtyards and squares were made between the blocks. This has created a more permeable texture than the old one.

The analysis explains the situation of the Şükran Neighborhood being a depressed area. In addition, according to the results obtained from these analyses, the urban regeneration project has improved the physical condition of the environment and strengthened the connection of the area with the city. However, while these improvements have been made, the historical continuity of the city has been interrupted, and the urban texture has been drastically changed. This study shows that urban morphology analyses offer useful tools for determining urban regeneration and renewal strategies to be carried out in historical textures. It is thought that the method used in this study can contribute to the continuity of the urban fabric by analyzing the development process in the urban fabric in urban regeneration processes and better integrating the depressed areas with the city.

Kaynakça/References

- Akkar Ercan, M. (2011). Challenges and conflicts in achieving sustainable communities in historic neighbourhoods of Istanbul. *Habitat International*, 35(2), 295-306. doi:<https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2010.10.001>
- Arat, M. A., ve Topçu, M. (2023). An integrated framework for assessment of urban forms and their transformation. *A| Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 20(2), 397-412. <https://doi.org/10.58278/0.2023.8>.

- Berghauser Pont, M., Stavroulaki, G., Bobkova, E., Gil, J., Marcus, L., Olsson, J., ... Legeby, A. (2019). The spatial distribution and frequency of street, plot and building types across five European cities. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 46(7), 1226-1242. doi:10.1177/2399808319857450
- Büyükşahin, S., Aydın, D. (2020). Konya Şükran Mahallesinde sivil mimari bellek (20. yüzyıl). *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15(29), 112-135.
- Byun, N., ve Choi, J. (2016). A typology of Korean housing units: In search of spatial configuration. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 15(1), 41-48. doi:10.3130/jaabe.15.41
- Carmona, M. (2003). *Public places urban spaces: The dimensions of urban design*: Routledge.
- Conzen, M. R. G. (1960). Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis. *Transactions and Papers (Institute of British Geographers)*(27), iii-122.
- Couch, C. (1990). *Urban renewal: theory and practice*: Springer.
- Couch, C., ve Fraser, C. (2003). Introduction: The European context and theoretical framework. In *Urban Regeneration in Europe*, 1-16.
- Çelikkilek, A., ve Öztürk, Ş. M. Ç. (2017). 6306 Sayılı Kanun kapsamında yürütülen kentsel dönüşüm çalışmaları ve İzmir uygulamaları. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 3(2), 187-213.
- Elektronik Kamu Alımları Platformu (2022) 20.09.2023 tarihinde <https://ekap.kik.gov.tr/EKAP/> adresinden erişildi.
- Elzeni, M. M., Elmokadem, A. A., ve Badawy, N. M. (2022). Impact of urban morphology on pedestrians: A review of urban approaches. *Cities*, 129, 103840. doi:<https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103840>
- Gökçe, D. (2017). *An empirical investigation of the interplay between typo-morphological transformation of historic house form and sense of place*. (PhD Thesis). University of Liverpool.
- Görgülü, Z. (2009). Kentsel dönüşüm ve ülkemiz. *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu*, 767, 780.
- Hillier, B. (2007). *Space is the machine: a configurational theory of architecture*. Space Syntax.
- Hillier, B., ve Hanson, J. (1984). *The social logic of space*. Cambridge University Press.
- Hillier, B., ve Iida, S. (2005). Network and psychological effects in urban movement. Cohn, A.G., Mark, D.M. (eds) *Spatial Information Theory. COSIT 2005. Lecture Notes in Computer Science* içinde, vol 3693. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/11556114_30
- Kropf, K. (1996). Urban tissue and the character of towns. *Urban Design International*, 1(3), 247-263. doi:10.1080/135753196351029
- Kropf, K. (2009). Aspects of urban form. *Urban Morphology*, 13(2), 105-120.

- Marshall, S., ve Caliskan, O. (2011). Urban morphology and design: Introduction. *Built Environment*, 37(4), 381-392.
- Mohamed, A. A., Ubarevičienė, R., ve van Ham, M. (2022). Morphological evaluation and regeneration of informal settlements: An experience-based urban design approach. *Cities*, 128, 103798. doi:10.1016/j.cities.2022.103798
- Monteiro, C., ve Pinho, P. (2020). MAP: a methodology for Morphological Analysis and Prescription. *Urban Morphology*, 25(1), 57-75. doi:10.51347/UM25.0004
- Moudon, A. V. (1997). Urban morphology as an emerging interdisciplinary field. *Urban Morphology*, 1(1), 3-10.
- Nor, M. M., Noor, N. M., ve Asmawi, M. Z. (2021). Bibliometric analysis on street network components in influencing genome of urban morphologies. *Journal of Architecture, Planning and Construction Management*, 11(1).
- Oliveira, V. (2013). Morpho: a methodology for assessing urban form. *Urban Morphology*, 17(1), 21-33.
- Oliveira, V. (2016). *Urban morphology: An introduction to the study of the physical form of cities*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Pan, M., Shen, Y., Jiang, Q., Zhou, Q., ve Li, Y. (2022). Reshaping publicness: Research on correlation between public participation and spatial form in urban space based on space syntax—a case study on Nanjing Xinjiekou. *Buildings*, 12(9). doi:10.3390/buildings12091492
- Riera Pérez, M. G., Laprise, M., ve Rey, E. (2018). Fostering sustainable urban renewal at the neighborhood scale with a spatial decision support system. *Sustainable Cities and Society*, 38, 440-451. doi:https://doi.org/10.1016/j.scs.2017.12.038
- Roberts, P. (2008). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. In *Urban Regeneration: A Handbook*. doi:10.4135/9781446219980
- Scheer, B. C. (2017). Urban morphology as a research method. In *Planning Knowledge and Research* (pp. 167-181): Routledge.
- Toru, F. (2019). *Tarihi kent merkezinde koruyarak canlandırma amaçlı kentsel dönüşüm çalışması: Konya- Meram örneği*. (Y. Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- URL-1. (t.y.) 20.05.2020 tarihinde <https://www.facebook.com/kentbilgisi/videos/61434610595925/> adresinden erişildi.
- Uz, M. A. (2005). *Tarihi Konya mahalleri serisi: 12*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.
- Ünlü, T. (2018). Planning practice and the shaping of the urban pattern. *Teaching Urban Morphology*, 31-49.
- Ünlü, T., ve Baş, Y. (2017). Morphological processes and the making of residential forms: morphogenetic types in Turkish cities. *Urban Morphology*, 21(2), 105-122.

- Wang, H., Zhao, Y., Gao, X., ve Gao, B. (2021). Collaborative decision-making for urban regeneration: A literature review and bibliometric analysis. *Land Use Policy*, 107, 105479. doi:https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105479
- Xie, F., Liu, G., ve Zhuang, T. (2021). A comprehensive review of urban regeneration governance for developing appropriate governance arrangements. *Land*, 10(5), 545. doi:10.3390/land10050545
- Yedekçi, G. (2015). *Dünya’da ve Türkiye’de uygulanmış örnekleri ve özgün dönüşüm modeli önerisi ile kentsel dönüşüm*. İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi.
- Yenice, M. S. (2011). *Tarihi kent merkezlerinde sürdürülebilir yenileme için bir model önerisi; Konya örneği*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yenice, M. S. (2014). Konya tarihi kent merkezi için turizm odaklı yenileme stratejileri. *Artium*, 2(1).
- Yoo, C., ve Lee, S. (2017). When organic urban forms and grid systems collide: Application of space syntax for analyzing the spatial configuration of Barcelona, Spain. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 16(3), 597-604. doi:10.3130/jaabe.16.597
- Zheng, H. W., Shen, G. Q., ve Wang, H. (2014). A review of recent studies on sustainable urban renewal. *Habitat International*, 41, 272-279. doi:10.1016/j.habitatint.2013.08.006

Ali Şahin

2011 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nden mezun oldu. 2014 yılına kadar İstanbul’da çeşitli mimarlık bürolarında mimar olarak çalıştı. 2015 yılında KTO Karatay Üniversitesinde Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2018 yılında KTO Karatay Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisansını tamamladı. Doktora çalışmaları Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümünde devam etmektedir. 2016 yılından itibaren KTO Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Kentsel tasarım, kentsel morfoloji, mimarlık eğitimi gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca drone teknolojisi ve drone sporları ile ilgilenmektedir.

He graduated from Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture in 2011. Until 2014, he worked as an architect in various architecture firms in Istanbul. In 2015, he started to work as a Research Assistant at KTO Karatay University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Architecture. Since 2016, he has been working as a lecturer at KTO Karatay University. In 2018, he completed his master’s degree at KTO Karatay University, Grad-

uate School of Natural and Applied Sciences, Department of Architecture. His doctoral studies continue at Gazi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Architecture. He works on urban design, urban morphology, architectural design, and architectural education. He is also interested in drone technology and drone sports.

E-posta: ali.sahin@karatay.edu.tr

Semra Arslan Selçuk

Mimarlık alanındaki lisans derecesini Selçuk Üniversitesi'nde (1999), bütünlük doktora çalışmalarını ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde (2009) tamamlamıştır. Doktora çalışmalarını tamamlamak için Bath Üniversitesinde (İngiltere) (2005) ve doktora sonrası araştırmalarını yapmak için ise Texas A&M Üniversitesi'nde (ABD) (2011) ziyaretçi araştırmacı olarak bulunmuştur. 3 yıllık kamu deneyiminin ardından, 2014 yılından bu yana, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde tam zamanlı öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Mimar Mustafa Selçuk ile çok sayıda mimari proje yarışmasına katılmıştır. Akademik çalışmalarını "doğadan öğrenmek ve doğayla uyumlu tasarımlar" üzerine kurgulayan araştırmacı son yıllarda, biyomimetik tasarımlar, biyofilik binalar, enerji etkin yapıları çevreler, performatif mimarlık, yapı enerji modellemesi, simülasyonu ve optimizasyonu konularında yüksek lisans ve doktora tezleri yaptırmakta ve bunları çeşitli platformlarda yayınlamaktadır.

She received her bachelor's degree in architecture from Selçuk University (1999) and her integrated PhD from Middle East Technical University (2009). She was a visiting researcher at the University of Bath (UK) (2005) to complete her PhD studies and at Texas A&M University (USA) (2011) to conduct her postdoctoral research. After 3 years of public experience, she has been working as a full-time faculty member at Gazi University Faculty of Architecture since 2014. She has participated in many architectural project competitions with architect Mustafa Selçuk. Her academic studies are based on "learning from nature and designs in harmony with nature." In recent years, she has been conducting master's and doctoral theses on biomimetic designs, biophilic buildings, energy-efficient built environments, performative architecture, building energy modelling, simulation, and optimization, and publishing them on various platforms.

E-posta: semraselcuk@gazi.edu.tr